

Хлопчики, які ніколи не плачуть

13 жовтня 1994 року народився хлопчик, якого назвали Михайло. Хлопчик, який від народження ніколи не плакав. Чи таке буває? Сама б не повірила, якби ним не був мій син. Засинав увечері за графіком. Прокидався вранці й мовчав, дивився в стелю й думав про щось своє. Цікаво, про що думають немовлята? Мовчав собі, дивився в стелю, розглядав її й чекав, поки прокинеться мама. Із денним сном — та ж сама історія. Засинав і прокидався без жодного звуку. Хіба тільки усміхався й уважно розглядав усе довкола. Бо все було цікаво йому, маленькому хлопчику, який ніколи не плакав. Принаймні я так собі думала...

«Про твої сльози і їхню ціну я дізналася абсолютно випадково. Ти дуже любиш природу й тварин (дозволь говорити про тебе завжди в теперішньому часі). Твоє бажання завести вдома чилійську білку, дегу, спочатку мене налякало. Адже вона схожа на охайного мишо-щура. Але, як завжди, тобі вдалось мене переконати. Вміння

переконувати — твоя сильна риса. Відтоді я полюбила чилійських білок, а з ними вже й мишей зі щурами. Ми довго не могли придумати тваринці ім'я. Аж одного дня я почула, як ти її годуєш, примовляючи: “Хтось тут голодний, хтось тут хоче їсточки”. Не відаючи того, ти сам її так назвав. Відтоді в нас оселився Хтось.

Білки дегу живуть недовго. А наша ще й хворіла час до часу. Ти носив її у ветеринарну клініку, колов уколи, підбирав правильне харчування. Але одного вечора Хтось таки помер. Це було несподівано. Ніщо не передвіщало такого кінця для Хтоса. Ще вранці він був бадьорий і жвавий. А ввечері, коли ми повернулись, білчєня лежало мертве у своїй клітці біля поїлки. Ти поведився гідно і стримано. Ми обговорили, як підемо зараз поховати Хтоса в парку Костюшка під деревом, де до того раніше ховали пташенят сойок, що випали з гнізда й не змогли злетіти самотужки. Так, ніхто досі й не знає, що в парку Костюшка ми відкрили таємне кладовище пташок, а згодом і наступних білок дегу, які будуть жити з тобою усе твоє подальше життя.

Ми повернулись додому з парку, й ти зачинився у ванній кімнаті мити руки. Аж за якийсь час я почула з ванної дивні звуки. Спочатку мені здалось, що це сміх. Аж потім прислухалась і зрозуміла, що ти плачеш, тамуючи сльози, щоб я не почула. Відтоді зрозуміла, що ти вмєєш плакати.

А одного разу ти подзвонив зі школи й таким за-спокійливим голосом почав мені говорити, що тобі

здається, ніби ти підвернув ногу, й мені потрібно приїхати по тебе. Я подумала, що це черговий “трюк”, щоби прогуляти школу. Крикнула в трубку щось на кшталт: “Нічого страшного. Йди на урок”. Але ти додав: “Підвернув чи зламав”. “Як зламав?” — я збила дзвінок і викликала таксі.

Коли зайшла в шкільний медпункт, ти сидів на спеціальному лежку, а довкола вже були лікарі швидкої і старшокласники, які донесли тебе сюди. Я глянула на ногу й зразу ж сахнулась, адже там, де щиколотка, вона була в кросівці повернута вбік на 90 градусів. Я хутко відвернулась, бо відчувала, що зараз таки знепритомнію, відкрила тамтешню аптечку й налила собі мало не пів флакончика “Корвалдину”. За хвилину я підвела очі до люстра, що висіло поруч, і побачила в ньому тебе. З-за спини ти дивився на мене, ледь тамуючи сльози від болю (я нарешті побачила твої реальні сльози), й ...усміхався. Усміхався такою широкою усмішкою, на яку тільки зміг розтягнути губи. Ця усмішка наче промовляла: “Мамцю, ну не плач. Он дивись: я ж сміюсь. Все буде добре”. Потім я часто чутиму від тебе цю фразу. Бо я ненормальна мама, яка вічно хвилювалася за все і потроху, абсолютно не розуміючи, який в неї ідеальний і не схожий на інших син. Ногу ти зламав, бо тоді в тебе був період паркуру і риферства. Згодом тебе вже знімала поліція з даху костелу Єзуїтів (храм свв. апп. Петра й Павла). Але це вже інша історія. І тоді я також розплакалась, коли в поліції

змусила майора рвати протокол — обіцяла, що ми більше не будемо...

Коли ти плакав утретє, я не бачила. Але я це відчувала. Так, як відчуває лише мама. Ти вже був на великій війні. Південь України... Я вже не згадаю, чи то була Миколаївщина, Херсонщина чи Запорізька область. Ти був на передовій в окопі чи в бліндажі на точці нуль. Постійно ж рвався на нуль чи ще далі. Чому так? Ми розмовляли по телефону, і ти, як завжди, безтурботним голосом розповідав мені історії з фронту, ділився планами та емоціями. Я часто говорила, що дуже люблю тебе і щоби ти берігся й не наражався на небезпеку. Останнє тебе трохи дратувало, й ти відповідав: “Мамцю, я все знаю”. Та я ніколи не казала, що пишаюсь тобою! Не говорила через страх! Адже коли мені таке хтось казав, я намагалася стати ще кращою, робила свою роботу ще краще, аби виправдати довіру й підтвердити рівень свого поступу. Я боялась тобі сказати це ідіотське слово — “пишаюсь”. Боялась, що ти, як і я, почнеш героїстувати і навіть не подумаєш про безпеку, аби відповідати цій високій оцінці. В телефонній слухавці я чула обстріли. Все довкола бабахало. А ти спокійно собі жартував зі мною. І я наважилась сказати ці слова: “Пишаюсь тобою, синку”. В мене затерпало серце, мені затамовувало подих. Щодня, відколи ти пішов на велику війну, я помирала й народжувалась заново, коли бачила зелений вогник біля твого віконця в месенджері або отримувала повідомлення

чи дзвінок в сигнал. Від тебе. Цього разу я помирала зі страху, що не встигну тобі сказати, що пишаюсь. Я не розуміла, наскільки це важливо для тебе.

У відповідь спочатку була довга тиша. І я навіть подумала, що перервався зв'язок. Повторила «алло» багато разів. А потім почула твій голос через закладений ніс. Спокійний і трошки вдавано бадьорий. Та я точно вже знала — ти щойно плакав...»

Пошуки сенсів

О 18:30 20 травня 2023 року зателефонував Домовик, і життя моє наче обнулилось. Та що там обнулилось?.. Я й досі достеменно не пам'ятаю від «а» до «я» всі метаморфози, які зі мною відбувались у перший місяць після цієї звістки. Психіатр сказав, що такою є захисна реакція організму, щоби зменшити удар на нервову систему, тож, якщо слідувати діагнозу, — це гостра реакція на стрес.

«Першими зламалися ті, хто вірив, що скоро все закінчиться. Потім — ті, хто не вірив, що це колись закінчиться. Вижили ті, хто сфокусувався на своїх справах, без очікування того, що ще може статися», — часто повторював для мене Михайло, цитуючи Віктора Франкла, австрійського психотерапевта, який вижив у нацистському таборі. А сьогодні й мені знадобиться досвід виживання в особистому «концентраційному таборі», який називається «Життя після 20 травня». Мабуть, тому, — інтуїтивно, — з усіх запропонованих

у клініці психотерапевтів я обрала Вікторію. Як потім виявилось, вона сім років вивчала екзистенційний аналіз та логотерапію за методами психотерапевта Віктора Франкла. У книжці «Людина в пошуках справжнього сенсу» він розповідає про власний екстремальний досвід виживання в концентраційному таборі. Згідно з логотерапією, про яку йдеться в екзистенційному аналізі, рушійною силою людської поведінки є прагнення знайти й реалізувати наявний у зовнішньому світі персональний сенс (чи сенси) життя, пригноблюючи стан фрустрації та допомагаючи вибратися з темних закутків глибокого провалля гострого стресу на лагідне тепле світло, до свіжого подиху вітру.

Мої новітні пошуки сенсу були довгими й непевними. Їх запивала пігулками, які виписав лікар, та постійно заїдала батончиками «Марс».

Мої пошуки новітніх сенсів часто переривалися станами повного «зависання» або ж рясними сльозами та пекучими спогадами. У кожній дрібничці я бачила сина... на вулиці в обличчях хлопців його віку... в різних місцях, закутках та закапелках, у лабіринтах пам'яті... В звуках, запахах, локаціях, в чужих і своїх історіях я досі відтворюю образ своєї дитини...

У чому сенс буття? Багато років філософи не можуть сформулювати однозначну відповідь на це питання. Як на мене, то сенс — у щирості та чистоті помислів. Якщо конкретніше, то сенс, власне, у правді буття нашого. Хтось недалекоглядно скаже, що правд є багато

і в кожного вона своя. Я заперечу. Правда — одна. Вона ж і єдина. Не вірите? Тоді повертайтесь до щирості (такої, як у дитинстві) та чистоти помислів. Спочатку буде складно. Потім звикнете. А вже потім... по-іншому не зможете. Хоча... не всі душі такі старі, як моя.